

Reflexions sobre el bon ús dels estudis escolars amb vista a l'amor de Déu

La clau d'una concepció cristiana dels estudis és que la pregària és feta d'atenció. És l'orientació cap a Déu de tota l'atenció de què l'ànima és capaç. La qualitat de l'atenció hi té una part molt gran, en la qualitat de la pregària. L'escalfor del cor no la pot pas suplir.

Tan sols entra en contacte amb Déu la part més alta de l'atenció, quan la pregària és prou intensa i pura perquè un tal contacte s'estableixi; però tota l'atenció és girada cap a Déu.

Els exercicis escolars desenvolupen, naturalment, una part menys elevada de l'atenció. Tanmateix, són plenament eficaços per a fer créixer el poder d'atenció disponible en el moment de la pregària, a condició que hom els executi amb aquesta finalitat i solament amb aquesta finalitat.

Tot i que avui hom sembli ignorar-ho, la formació de la facultat d'atenció és el verdader objectiu i gairebé l'únic interès dels estudis. La majoria dels exercicis escolars tenen també un cert interès intrínsec, però aquest interès és secundari. Tots els exercicis que demanen verdaderament poder d'atenció són interessants per la mateixa raó i gairebé igualment.

Els batxillers, els estudiants que estimen Déu, no haurien de dir mai "les matemàtiques m'agraden", "el francès m'agrada", "el grec m'agrada". Han d'aprendre a estimar-ho, tot això, perquè fa créixer aquesta atenció que, orientada cap a Déu, és la substància mateixa de la pregària.

No tenir do ni gust natural per a la geometria no impedeix pas que la recerca de la solució d'un problema o l'estudi d'una demostració desenvolupin l'atenció. És gairebé el contrari. Hi és quasi una circumstància favorable.

Fins és poc important de reeixir a trobar la solució o entendre la demostració, tot i que calgui verdaderament esforçar-se a sortir-se'n. Mai, en cap cas, cap verdader esforç d'atenció no es perd. Sempre és plenament eficaç espiritualment i, per consegüent, també, a més a més, ho és en el pla inferior de la intel·ligència, ja que tota llum espiritual aclareix la intel·ligència.

Si hom cerca amb una verdadera atenció la solució d'un problema de geometria i si, passada una hora, es troba al mateix punt que al començament, ha avançat, tanmateix, cada minut d'aquesta hora, en una altra dimensió més misteriosa. Sense que se n'adoni, sense saber-ho, aquest esforç aparentment estèril i sense fruit ha posat més claror a l'ànima. El fruit es trobarà un dia, més tard, en la pregària. Sens dubte, es trobarà també, a més a més, en un qualsevol domini de la intel·ligència potser totalment estrany a la matemàtica. Potser un dia aquell qui ha fet aquest esforç ineficaç serà capaç de copsar més directament, gràcies a aquest esforç, la bellesa d'un vers de Racine. Però que el fruit d'aquest esforç s'ha de trobar en la pregària, això és ben cert, no n'hi ha cap mena de dubte.

Les certeses d'aquesta mena són experimentals. Però si hom no hi creu abans d'haver-les experimentades, si almenys no es condueix com si hi cregués, no tindrà mai l'experiència que dóna accés a aquestes certeses. Hi ha aquí una espècie de contradicció. A partir d'un cert nivell, és així per a tots els coneixements útils al progrés espiritual. Si hom no els adopta com a regla de conducta abans d'haver-los verificats, si no hi resta lligat durant molt de temps solament per la fe, una fe tot primer tenebrosa i sense llum, no els transformarà mai en certeses. La fe n'és la condició indispensable.

El millor suport de la fe és la garantia que, si hom demana pa al Pare, no dóna pas pedres. Fins i tot fora de tota creença religiosa explícita, cada vegada que un ésser humà fa un esforç d'atenció amb l'únic desig de fer-se més apte per a copsar la veritat, adquireix aquesta aptitud més gran, encara que el seu esforç no hagi donat cap fruit visible. Un conte esquimal explica així l'origen de la llum: "El

corb, que en la nit eterna no podia trobar aliment, desitjà la llum i la terra s'aclarí". Si hi ha verdaderament desig, si l'objecte del desig és verdaderament la llum, el desig de llum produeix la llum. Hi ha verdaderament desig quan hi ha esforç d'atenció. És verament la llum el que es desitja, si tot altre mòbil és absent. Encara que els esforços d'atenció restin aparentment estèrils durant anys, un dia una claror exactament proporcional a aquests esforços inundarà l'ànima. Cada esforç afegeix un xic d'or a un tresor que res del món no pot arrabassar. Els esforços inútils acomplerts pel rector d'Ars per aprendre el llatí, durant llargs i dolorosos anys, van donar tot el fruit en el discerniment meravellós amb què percebia l'ànima mateixa dels penitents darrera les seves paraules i fins darrera el seu silenci.

S'ha d'estudiar, doncs, sense cap ganes de treure bones notes, d'aprovar els exàmens, d'arribar a cap bon resultat escolar, sense consideració pels gustos o les aptituds naturals, aplicant-se igualment a tots els exercicis, amb el pensament que tots serveixen per a formar aquesta atenció que és la substància de la pregària. En el moment que hom s'aplica a un exercici, cal voler-lo acomplir correctament, car aquesta voluntat és indispensable perquè hi hagi verdaderament esforç. Però, amb aquest objectiu immediat, la intenció profunda ha d'adreçar-se únicament al creixement del poder d'atenció amb vista a la pregària, com quan en escriure hom dibuixa la forma de les lletres en el paper no pas amb vista a aquesta forma sinó a la idea a expressar.

Posar en els estudis aquesta sola intenció, amb exclusió de qualsevol altra, és la primera condició del seu bon ús espiritual. La segona condició és obligar-se rigorosament a mirar de cara, a contemplar amb atenció, molt de temps, cada exercici escolar equivocament en tota la lletjor de la seva mediocritat, sense cercar-hi excusa, sense negligir cap falta ni cap correcció del professor, intentant de remuntar fins a l'origen de cada falta. És gran la temptació de fer el contrari, d'adreçar a l'exercici corregit una mirada de reüll, si és dolent, i amagar-lo tot seguit. Gairebé tothom fa gairebé sempre així. Cal rebutjar-la, aquesta temptació. Incidentalment, i de més a més, res no hi ha més necessari per al reeiximent escolar, car hom treballa sense progressar gaire, faci l'esforç que faci, si li repugna d'acordar atenció a les faltes comeses i a les correccions dels professors.

La virtut d'humilitat, sobretot, tresor infinitament més preciós que tot progrés escolar, pot adquirir-se així. En això la contemplació de la pròpia estupidesa és encara més útil, potser, que la del pecat. La consciència del pecat crea el sentiment de ser dolent, i un cert orgull encara s'hi troba bé. Quan hom s'obliga violentament a fixar la mirada dels ulls i la de l'ànima en un exercici escolar estúpidament equivocament, llavors sent amb una evidència irresistible que és una mena de cosa mediocre. No hi ha coneixement més desitjable. Si hom arriba a conèixer aquesta veritat amb tota l'ànima, s'ha establert sòlidament en el verdader camí.

Si aquestes dues condicions són perfectament ben acomplertes, els estudis escolars són sens dubte un camí cap a la santedat tan bo com qualsevol altre.

Per a acomplir la segona, n'hi ha prou de voler-ho. No pas així amb la primera. Per a parar verdaderament atenció, cal saber com posar-s'hi.

Al més sovint, hom confon amb l'atenció una espècie d'esforç muscular. Si hom diu als seus alumnes "Ara estigueu atents", veu com arrufen les celles, retenen la respiració, contrauen els músculs. Si dos minuts després els demana a què estan atents, no saben pas respondre. No han estat atents a res. No n'han pas estat, d'atents. Han contret els músculs.

En els estudis, hom en despèn sovint, d'esforços musculars d'aquesta mena. Com que acaben cansant, es té la impressió d'haver fet feina. És una il·lusió. El cansament no hi té res a veure, amb la feina feta. Fer feina és esforç útil, sigui cansat o no. Aquesta mena d'esforç muscular, en l'estudi, és

completament estèril, encara que es faci amb bones intencions. Aquestes bones intencions són d'aquelles de què l'infern n'és ple. Uns estudis portats així de vegades poden ser escolarmet bons, des del punt de vista de les notes i els exàmens, però és malgrat l'esforç i gràcies als dons naturals; i aquests estudis sempre són inútils.

La voluntat, que en la necessitat fa serrar les dents i suportar el sofriment, és l'arma principal de l'aprenent en el treball manual. Però, contràriament al que hom creu ordinàriament, no hi té gairebé cap lloc, en l'estudi. La intel·ligència només pot ser portada pel desig. Perquè hi hagi desig, cal que hi hagi plaer i joia. La intel·ligència només es fa gran i treu fruit en la joia. La joia d'aprendre és tan indispensable en els estudis com la respiració en els corredors. On és absent, no hi ha pas estudiants, sinó pobres caricatures d'aprenents que al final de l'aprenentatge ni tan sols tindran ofici.

És aquest paper del desig en l'estudi el que permet de fer-ne una preparació a la vida espiritual. Car el desig, orientat cap a Déu, és l'única força capaç d'eleva l'ànima. O més aviat és únicament Déu qui ve a prendre l'ànima i l'eleva, però sols el desig obliga Déu a davallar. Només ve als qui li demanen que vingui; i als qui demanen sovint, llargament, ardentment, no pot pas impedir-s'ho, de baixar-hi.

L'atenció és un esforç, el més gran dels esforços, potser, però és un esforç negatiu. Per si mateix no comporta pas fatiga. Quan la fatiga es fa sentir, l'atenció gairebé ja no és possible, fora que s'hi estigui ben exercitat; aleshores val més abandonar-se, cercar una relaxació i, després, un xic més tard, tornar a començar, alliberar-se i reprendre l'autodomini com s'inspira i s'expira.

Vint minuts d'atenció intensa i sense fatiga valen infinitament més que tres hores d'aquesta dedicació amb les celles arrufades que fa dir, amb el sentiment del deure acomplert, "He ben treballat, avui".

Però, malgrat l'aparença, és també molt més difícil. Hi ha alguna cosa en la nostra ànima a què repugna la verdadera atenció molt més violentament que no la fatiga a la carn. Aquesta cosa és molt més a prop del mal que no pas la carn. És per això que, cada vegada que hom fa verdaderament atenció, destrueix mal dins seu. Si hom fa atenció amb aquesta intenció, un quart d'hora d'atenció val per moltes bones obres.

L'atenció consisteix a suspendre el pensament, a deixar-lo disponible, buit i penetrable a l'objecte, a mantenir dins un mateix, prop del pensament però a un nivell inferior i sense contacte amb ell, els diversos coneixements adquirits que està obligat a utilitzar. El pensament ha de ser, per a tots els pensaments particulars i ja formats, com un home dalt d'una muntanya que, mirant endavant, percep alhora sota seu, sense mirar-los, tot de boscos i planes. I, sobretot, el pensament ha d'estar buit, a l'espera, sense cercar res, preparat a rebre en la seva nua veritat l'objecte que hi penetrarà.

Tots els contrasentits en les versions, totes les absurditats en la solució dels problemes de geometria, tots els desencerts de l'estil i totes les defectuositats en l'encadenament de les idees en els deures de francès, tot plegat ve d'haver-se llançat el pensament precipitadament damunt d'alguna cosa i, trobant-se així prematurament omplert, no haver estat ja disponible per a la veritat. La causa és sempre que hom ha volgut ser actiu; ha volgut cercar. Hom ho pot verificar, això, cada vegada, per a cada falta, si remunta fins a l'arrel. No hi ha millor exercici que aquesta verificació. Car aquesta veritat és d'aquelles en què només es pot creure comprovant-les cent i mil vegades. És així per a totes les veritats essencials.

Els béns més preciosos no han pas de ser cercats, sinó esperats. Car l'home no els pot pas trobar, amb les pròpies forces, i si es posa a cercar-los, el que trobarà seran béns falsos la falsedat dels quals no sabrà pas discernir.

La solució d'un problema de geometria no és pas en si un bé preciós, però s'hi aplica també la mateixa llei, car n'és la imatge, d'un bé preciós. Essent un petit fragment de veritat particular, és una imatge pura de la Veritat única, eterna i vivent, aquesta Veritat que va dir un dia amb veu humana "Jo sóc la veritat".

Pensat així, tot exercici escolar s'assembla a un sagrament.

Per a cada exercici escolar hi ha una manera específica d'esperar la veritat amb desig i sense permetre's de cercar-la. Una manera de fixar l'atenció en les dades d'un problema de geometria sense cercar-ne la solució, en els mots d'un text llatí o grec sense cercar-ne el sentit, d'esperar, quan s'escriu, que el mot just vingui tot sol a posar-se sota la ploma tan sols havent deixat de banda els mots insuficients.

El primer deure amb els escolars i els estudiants és fer-los conèixer aquest mètode, no pas només en general, sinó en la forma particular relativa a cada exercici. És el deure, no solament dels seus professors, sinó també dels seus guies espirituals. I aquests, a més, han de posar a plena llum, a claror esclatant, l'analogia entre l'actitud de la intel·ligència en cadascun d'aquests exercicis i la situació de l'ànima que, el llum ben proveït d'oli, espera l'espòs amb confiança i desig. Que cada adolescent amorós, mentre fa una versió llatina, vulgui trobar-se, gràcies a aquesta versió, una mica més a prop de l'instant en què serà aquell esclau que, mentre l'amo és en una festa, vetlla i escolta prop de la porta per obrir tan punt truíqui. L'amo, llavors, fa seure l'esclau a taula i li serveix el menjar ell mateix.

És solament aquesta espera, aquesta atenció, que poden obligar l'amo a un tal excés de tendresa. Quan l'esclau s'ha esgotat de fatiga als camps, en tornar, l'amo li diu "Prepara'm l'àpat i serveix-me". I el tracta d'esclau inútil que només fa el que li manen. Certament, en el domini de l'acció s'ha de fer tot el manat, al preu de no importa el grau d'esforç, de fatiga i de sofriment, car aquell qui desobeeix no estima pas. Però després d'això només s'és un esclau inútil. És una condició de l'amor, però no n'hi ha pas prou. El que força l'amo a fer-se esclau del seu esclau, a estimar-lo, no és pas res d'això; i encara menys és una recerca que l'esclau pugui emprendre per pròpia iniciativa; és únicament la vetlla, l'espera i l'atenció.

Feliços, doncs, aquells qui passen l'adolescència i la juvenesa solament en la formació d'aquest poder d'atenció. De segur que no són pas més a prop del bé que els germans que treballen als camps i a les fàbriques. Hi són a prop d'una altra manera. Els pagesos, els obrers, posseeixen aquesta proximitat de Déu, de sabor incomparable, que habita al fons de la pobresa, de l'absència de consideració social i dels sofriments llargs i lents. Però si es consideren les ocupacions en si, els estudis són més a prop de Déu a causa d'aquesta atenció que n'és l'ànima. Aquell qui travessa els anys d'estudis sense desenvolupar dins seu aquesta atenció ha perdut un gran tresor.

No és pas l'amor de Déu, només, que té per substància l'atenció. L'amor del proïsme, del qual sabem que és aquest mateix amor, és fet de la mateixa substància. Els desgraciats no tenen necessitat d'altra cosa en aquest món que d'homes capaços de parar atenció en ells. La capacitat de parar atenció en un desgraciat és cosa molt rara, molt difícil; és gairebé un miracle; és un miracle. Gairebé tots els qui creuen tenir aquesta capacitat no la tenen pas. L'escalf, la cordialitat, la pietat no són pas prou.

A la primera llegenda del Graal es diu que el Graal, pedra miraculosa que per la virtut de l'hòstia consagrada sadolla tota fam, pertany a aquell qui, sigui qui sigui, serà el primer de dir al guardià de la pedra, rei tres quartes parts paralitzat per la ferida més dolorosa, "¿Què et turmenta?".

La plenitud de l'amor del proïsme és simplement ser capaç de demanar-li "¿Què et turmenta?". És saber que el desgraciat existeix, no pas com a element d'una col·lecció, com a exemplar de la categoria

social anomenada "desgraciat", sinó en tant que home, exactament semblant a nosaltres, que un dia va ser colpejat i marcat amb una marca inimitable per la desgràcia. Per a això, és suficient, i indispensable, de saber posar damunt seu una certa mirada.

Aquesta mirada és d'entrada una mirada atenta, en què l'ànima es buida de tot contingut propi per rebre dins seu, tal com és, en tota la seva veritat, l'ésser mirat. Només n'és capaç aquell qui és capaç d'atenció.

Així, és veritat, per bé que paradoxal, que una versió llatina, un problema de geometria, encara que hom els hagi errats, només que els hagi acordat l'espècie d'esforç que convé, poden fer tornar més capaç un dia, més tard, si l'ocasió es presenta, d'aportar a un desgraciat, a l'instant de la seva màxima angoixa, exactament el socors susceptible de salvar-lo.

Per a un adolescent capaç de copsar aquesta veritat, i prou generós per a desitjar aquest fruit preferentment a cap altre, els estudis tindrien la plenitud de l'eficàcia espiritual fins i tot fora de tota creença religiosa.

Els estudis escolars són un d'aquests camps que contenen una perla per a la qual val la pena de vendre's tots els béns, sense quedar-se'n res, per poder-lo comprar.

Nota del traductor:

1.- Aquest text Simone Weil l'escrigué, a Marsella, l'abril del 1942.